

GEORGE
MACDONALD

ELKE DAG
EEN GEDACHTE
VAN MIJN
LEERMEESTER

Verzameld en ingeleid door

C.S. LEWIS

George MacDonald

Andere boeken van C.S. Lewis bij KokBoekencentrum

Uitgevers:

De grote scheiding

Brieven uit de hel

Onversneden christendom

De afschaffing van de mens

De Kronieken van Narnia

GEORGE MACDONALD

ELKE DAG EEN GEDACHTE
VAN MIJN LEERMEESTER

Verzameld en ingeleid door
C.S. LEWIS

Vertaald door Arend Smilde

Voor Mary Neylan

Inhoud

Woord vooraf, door C.S. Lewis	9
Bloemlezing uit het werk van George MacDonald	25
Nawoord van de vertaler	173
Aantekeningen van de vertaler	179
Bijbelplaatsen: citaten, verwijzingen en toespelingen	184
Bronnen	188

Woord vooraf

Wat ik over George MacDonald weet, weet ik allemaal uit zijn boeken of uit de biografie (*George MacDonald and his Wife*, 1924) geschreven door zijn zoon Dr Greville MacDonald. Daarnaast heb ik slechts eenmaal iemand gesproken die hem weleens had ontmoet. De zeer weinige feiten die ik zal noemen komen dan ook allemaal uit het werk van Dr MacDonald.

Onder meer dankzij Freud weten we hoe het zit met persoonlijkheidsstoornissen en denkfouten ten gevolge van conflicten die een mens als kind met zijn vader heeft. Verreweg het voornaamste wat we over George MacDonald te weten kunnen komen, is dat zijn gehele leven de tegenovergestelde gang van zaken laat zien. Een bijna volmaakte relatie met zijn vader vormde de aardse oorsprong van al zijn wijsheid. Het was zijn eigen vader, zei hij, van wie hij voor het eerst leerde dat er in het middelpunt van het heelal Vaderschap moet zijn. Zo werd hij op een ongebruikelijke manier voorbereid als verkondiger van het geloof waarin niet één relatie een voornamere plaats heeft als die van Vader en Zoon.

Zijn vader schijnt een opmerkelijk man te zijn geweest – hard en teder en humoristisch tegelijk, op de oude Schots-christelijke wijze. Hij had een been boven de knie moeten laten

amputeren, in de tijd dat chloroform nog niet bestond, en daarbij geweigerd vooraf de gebruikelijke dosis whisky in te nemen; en ‘slechts eenmaal, bij de eerste doorsnijding van het vlees, wendde hij zijn gezicht af en liet een zacht, fluitend *zuchtje* ontsnappen’. Ooit had hij een smerig opstootje, waarbij hijzelf in beeltenis verbrand werd, tot bedaren gebracht met een wilde grap ten koste van hemzelf. Hij verbood zijn zoon een zadel aan te raken voordat hij goed op een ongezadeld paard kon rijden. Hij adviseerde hem ‘het dichten, dat vruchteloos spel, te staken’. Hij vroeg en kreeg van zijn drieëntwintjarige zoon de belofte om nooit meer tabak te gebruiken. Anderzijds was hij tegenstander van de korhoenderjacht vanwege de wreedheid daarvan, en hij toonde tegenover dieren een algehele teerhartigheid zoals die bij boeren tot voor een jaar of honderd niet heel gebruikelijk was; en zijn zoon zegt dat hij hem nooit iets vroeg, als jongen noch als man, zonder het gevraagde te krijgen. Dit zegt ongetwijfeld evenveel over de zoon als over de vader, en moet in verband worden gebracht met wat hij later over het gebed zei (nr. 104). ‘Wie de Vader zoekt, meer dan alles wat Hij kan geven, die ontvangt waarschijnlijk het gevraagde, want het is onwaarschijnlijk dat hij iets verkeerd zou vragen.’ Deze theologische stelregel is geworteld in de jeugdervaringen van de auteur. Hier was wat men zou kunnen noemen een ‘anti-Freudiaans mechanisme’ aan het werk.

George MacDonald kwam natuurlijk uit een familie van calvinisten (hoewel zijn vader eigenlijk geen calvinist was). Op intellectueel terrein is zijn levensgeschiedenis vooral een verhaal van ontsnapping uit de theologie waarin hij was groot-

gebracht. De negentiende eeuw heeft veel dergelijke emancipatieverhalen opgeleverd. Maar bij George MacDonald zien we een afwijking van het bekende patroon. De geëmancipeerde figuur in die verhalen laat het meestal niet bij verwerping van de leer der vaders, maar ontwikkelt een afkeer van die vaders zelf en van de gehele cultuur en leefwijze waarmee zij dan worden geassocieerd. Zo ontstaan boeken als *The Way of All Flesh*. En waar latere generaties de satire niet zonder meer als historisch relaas accepteren, zullen ze de auteur toch ten minste zijn eenzijdigheid vergeven, die bijna onvermijdelijk was voor iemand in zijn omstandigheden. Van dit soort persoonlijke rancune heb ik bij MacDonald geen spoor kunnen vinden. We hoeven geen excuses te gaan zoeken voor zijn manier van denken. Integendeel: terwijl hij nog volop in de rebellie van zijn verstand verwickeld is, dwingt hijzelf ons om elementen van echte en wellicht onvervangbare waarde te zien in datgene waartegen hij in opstand kwam.

Hij koesterde een levenslange liefde voor de rots waaruit hij gehouwen was. Het beste van zijn romanwerk voert de lezer altijd terug naar die Schotse 'streekroman'-wereld van graniet en heide, van bleekvelden langs beekjes waarin geen water maar bruinbier lijkt te stromen, naar het gebonk van houten werktuigen, de haverkoeken, de verse melk, de trots, de armoe, en de hartstochtelijke liefde voor moeizaam verworven kennis en ontwikkeling. Zijn beste personages zijn de figuren die laten zien hoeveel echte naastenliefde en geestelijke wijsheid er kunnen samengaan met een godsleer die schijnbaar niet bevorderlijk is voor deze deugden. Zijn eigen grootmoeder, een voorwaar verschrikkelijke vrouw die de viool van zijn grootvader had

verbrand als een satanische valstrik, had hij gemakkelijk kunnen zien als wat men tegenwoordig (nogal onnauwkeurig) een 'sadist' noemt. Maar de beschrijving van een personage dat erg veel van haar wegheeft, in *Robert Falconer* en opnieuw in *What's Mine's Mine*, dwingt je om toch dieper te kijken – om onder de afstotelijke buitenkant iets te zien waar we oprecht medelijden mee kunnen hebben en dat zelfs, onder voorbehoud, respect afdwingt. MacDonald illustreert hiermee niet de dubieuze wijsheid dat alles weten ook alles vergeven is, maar de onwrikbare waarheid: vergeven is weten. Liefde maakt ziende.

Hij werd in 1824 geboren in het plaatsje Huntly, in Aberdeenshire, en ging in 1840 naar het King's College in Aberdeen. In 1842 verbleef hij enkele maanden in het noorden van Schotland om de bibliotheek van een groot landhuis te catalogiseren. Het is nooit achterhaald waar dat was. Ik noem dit feit omdat het een levenslange indruk op MacDonald maakte. Het beeld van een groot landhuis, voornamelijk vanuit de bibliotheek gezien en altijd door de ogen van een vreemdeling of ondergeschikte (zelfs de ik-figuur van *Lilith* schijnt zich nooit thuis te voelen in wat toch 'zijn' bibliotheek heet te zijn) komt in zijn boeken tot het einde toe telkens terug. Het is dan ook redelijk te veronderstellen dat er in het 'grote landhuis in het noorden' een belangrijke crisis of ontwikkeling in zijn leven plaatsvond. Hier kwam hij misschien voor het eerst onder invloed van de Duitse Romantiek.

In 1850 kreeg hij een 'beroep', zoals dit officieel heet, om dominee te worden van een dissenterkerk in Arundel, in Zuid-Engeland. Twee jaar later lag hij overhoop met de *deacons*

(lekenassistenten) wegens ketterij. De aanklacht luidde dat hij had gezegd in een toekomstige staat van beproeving voor heidenen te geloven, en dat hij met Duitse theologie besmet was. De *deacons* kozen een omslachtige methode om van hem af te komen: verlaging van zijn salaris – aanvankelijk was het 150 pond per jaar en hij was inmiddels getrouwd – in de hoop dat hij uit eigen beweging zou vertrekken. Daarmee hadden ze zich in hem vergist. MacDonald zei dat dit tamelijk slecht nieuws voor hem was maar dat hij dan dus maar met minder moest zien rond te komen. En hij hield dit enige tijd vol, vaak geholpen door giften van zijn armste gemeenteleden die de opvattingen van hun meer welvarende *deacons* niet deelden. In 1853 werd de situatie echter onhoudbaar. Hij legde zijn ambt neer, en zo begon zijn loopbaan van lezingen, privélessen, losse preekbeurten, schrijfwerk en ‘klusjes’, die bijna tot het einde zijn deel was. Hij stierf in 1905.

Hij had een longkwaal en leefde in grote armoede. Verhoring in letterlijke zin werd soms op het allerlaatst verhoed door het soort uitreddingen dat agnosten aan het toeval en christenen aan de Voorzienigheid toeschrijven. Sommige passages in zijn werk laten zich het vruchtbaarst lezen tegen deze achtergrond van herhaald bankroet en aanhoudend gevaar. Zijn resolute veroordelingen van zorg en vrees komen uit de mond van iemand die recht van spreken heeft, en hij spreekt op een toon die weinig aanleiding geeft om hier de ziekelijke euforie van tuberculeuze mensen achter te zoeken – de *spes phthisica*. Niets in de bronnen wijst op een dergelijk type. Zijn innerlijke vrede kwam niet voort uit vertrouwen in de toekomst, maar van een rusten in wat hij noemde ‘het heilig

Heden.' Zijn berusting in armoede (zie nr. 274) was het tegendeel van stoïcijnse berusting. Hij schijnt een opgeruimd en speels mens te zijn geweest, diep ontvankelijk voor al het waarlijk mooie en heerlijke dat voor geld te koop is, en al niet minder diep tevreden met een leven zonder die dingen. Het is misschien veelzeggend – het is beslist aandoenlijk – dat, voor zover bekend, zijn voornaamste zwakheid een Schotse, 'Hooglandse' liefde voor mooie kleren was. En hij was zijn leven lang gastvrij op de manier waarop slechts arme mensen dat kunnen zijn.

Bij het samenstellen van een bloemlezing uit zijn werk ging het mij niet om de schrijver MacDonald, maar om de christelijke leermeester. Als ik hem als schrijver benaderd had, dan zou ik voor een groot beoordelingsprobleem hebben gestaan. Definieren we literatuur als een kunstvorm waarin woorden het medium zijn, dan is MacDonald zeker geen eersterangs schrijver en misschien niet eens tweederangs. Er zijn wel passages waar de wijsheid en (ik waag het te zeggen) de heiligheid die in hem huisden de overhand krijgen op de minder verheffende stijlelementen en ze zelfs wegschroeien; de dictie wordt nauwkeurig, ernstig, economisch, krijgt een scherp randje. Maar dit niveau bewaart hij nooit lang. Zijn manier van schrijven is over het geheel genomen weinig opzienbarend, af en toe klunzig. Hij vertoont kwalijke kanselmanieren: soms is er de wijldlopgheid van de dissenters, soms de oude Schotse hang naar weelderige versiering (een rechtstreekse erfenis van Scott en Dunbar), soms een overmaat aan zoetelijkheid die hij bij Novalis had opgedaan. Toch is hij daarmee niet helemaal afgeschreven, zelfs niet voor de literatuurkritiek. Het beste is hij in

‘Ik ken nauwelijks een andere
schrijver die zo dicht bij de Geest
van Christus zelf lijkt te staan.’

C.S. LEWIS

C.S. Lewis werd diep beïnvloed door George MacDonald (1824-1905), de Schotse schrijver, dichter en predikant die fantasie en christelijk geloof met elkaar verbond. Voor dit dagboek selecteerde Lewis 365 intrigerende gedachten van zijn leermeester. Het is een goede kennis-making met MacDonald, die zowel boeiende fantasieverhalen als diepzinnige theologie schreef. Alleen al vanwege het sublieme woord vooraf van Lewis is dit boek de moeite waard: bijna nergens anders gaat hij zo uitvoerig in op thema's die hem na aan het hart lagen: mythe en fictie, waarheid en werkelijkheid.

*Een boek voor iedereen die houdt van geloof,
verbeelding en nadenken over het leven.*

De Britse schrijver, theoloog en hoogleraar **C.S. Lewis** (1898-1963) is het meest bekend om *De Kronieken van Narnia* en zijn christelijke apologetische werken zoals *Brieven uit de hel*, *De grote scheiding* en *Onversneden christendom*. Hij bekeerde zich tot het christendom en gebruikte zijn intellect en verbeelding om geloof toegankelijk te maken.

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT

ISBN 978 90 435 4413 9 • NUR 700

